

AUTOMOBIL.

Moda i zamiłowanie sportu każą całą siłę, uwięzioną w małym motorze automobilu, równającą się sile wielu koni, wyładować się jedynie w energii dla pokonywania odległości, przemieniając całą energję nagromadzoną w szybkość ruchu.

Nie buduje się dziś automobilów, aby im jak lokomotywowi kazać przewozić całe pociągi towarowe, lecz tylko takie budują dziś automobile, które całą swą siłę ujawniają w szybkim obrocie kół popędowych w tym celu, aby połączyć maximum szybkości z minimum czasu. Oblicza się zdolność pociągową automobilu według sił konia; doświadczenie uczy jednak, że cały ten rachunek jest fikcją i w rzeczywistości nie jest do przeprowadzenia, gdyż ani ukształtowanie terenu, ani ustrój chauffeurs nie dozwalają powiększać odległości w miarę zwiększenia siły koni.

Jak w hodowli koni i w t. zw. ulepszeniu konia wyścigowego pożyteczna strona w kulturze konia bywa zaniedbywana, taksamo w fabrykacji wyścigowca — automobilu, będącego przedmiotem fantazji i zbytku, zaniedbuje się budowę takich automobilów, które dla codziennego użytku byłyby potrzebne i przyjemne.

Wszystkie ulepszenia w fabrykacji automobilów dokonane w ostatnich czasach, miały tylko szybkość i trwałość na celu. Wartość automobilu ocenia się według mniejszej lub większej ilości kilometrów, które przebywa na godzinę. Właściwie i logicznie powinienby automobil nazywać się nie: samochód, lecz: szybkojazd.

Na próżno pytać się, skąd i po co to dążenie do nadzwyczajnej szybkości?

Nie stoi ona w żadnym stosunku z ograniczoną przestrzenią naszej kuli ziemskiej, ani ze skromną ilością kilometrów dróg bitych, dobrze utrzymanych w cywilizowanej Europie. Jeżeli szybkość 100 — 120 kilometrów na godzinę miałyby być regułą dla automobilów to zbyt szybko dojeżdżalibyśmy do granic cywilizowanej Europy; po za temi granicami zaś nie ma dla automobilu miejsca.

Po zbudowaniu wielkich dróg, łączących najodleglejsze punkty, jak kolei: transsyberyjskiej i transatlantycznej według projektu łączącego Kair z Kap — nie będzie powodu do budowania takiej samej długości dróg bitych. Na długi czas w tych krajach jeździć się będzie tylko kolejami, albo wcale jeździć się nie będzie, a już zupełnie automobil nie ma szans pędzić po Saharze i po stepach syberyjskich.

Taka niezwykła szalona szybkość ruchu automobilu nie tylko nie jest usprawiedliwioną stosunkami dróg bitych i żelaznych, lecz nie znajduje nawet po za elektrycznością, światłem i głosem, żadnego wzoru w naturze. W przyrodzie wszystko odbywa się z wolną progresją.

Setki — może tysiące lat upłynie, zanim na powierzchni skorupy ziemskiej utworzy się wzniesienie pagórkowate, lub zanim wybrzeże morskie zapadnie się w oceanie; rzeki niosą swe fale spokojnie, bez pośpiechu, cicho wrzucają się w oceany; zmiany w świecie geologicznym, mineralogicznym, roślinnym zwolna odbywają się w cichej ewolucji, a orkan pędzący z szybkością stu kilometrów na godzinę, należy tak samo, jak wybuch wulkanu, do wyjątków w dziedzinie fizykalnych objawów.

Jedynie w wolnem przestworzu w wszechświecie istnieją olbrzymie szybkości. Jakgdyby bez celu i bez kresu przez miliony lat pędzi słońce i gwiazdy w szalonym rozmachu i z szaloną szybkością, nie wiedzieć dokąd i po co, jakgdyby piłki w ręku prawiecznych praw przyciągania i odpychania. Astronomowie w swym ruchomym umyśle towarzyszą im z ołówkiem w ręku, obliczając, że słońce robi 20 kilometrów na sekundę — a jakiś nowo odkryty „Groom brigde“ aż 300 kilometrów na sekundę — słuchamy tych obliczeń jednym uchem, wypuszczając je drugim — ale żaden z tych filozofów nie umiał dotąd podać przyczyn tej pośpiesznej jazdy słońca i gwiazd nad naszemi głowami, ani skąd się ten pośpiech bierze, ani dokąd zmierza?

Człowiek ze swą kolebką ziemią, w heliocentrycznym obwodzie jedzie wciąż dzień i noc od urodzenia aż do śmierci z szybkością 27 kilometrów na sekundę — co mniej więcej odpowiada szybkości 6 minut na przestrzeń: z Paryża do New-Yorku — kurs lepszy, niż na kolejach naszych, których szybkość nie przekracza 27 kilom. na godzinę; ale człowiek jadący tak całe życie z szybkością 27 kilom. na sekundę, nic o tem nie wie, jego nerwy i jego płuca nie mu o tem nie mówią — on zdaje się jakgdyby tylko instynktownie odczuwał potrzebę do zmiany miejsca i dąży do powiększenia szybkości ruchu. Możnaaby z tego wnioskować, że w człowieku tkwi coś z ducha wszechświata, który jest tylko ruchem, w człowieku jest coś z tej „Vita in motu“, życia w ruchu, i istotnie jest on jakgdyby instynktownie pobudzony, aby ruchliwość swego ducha przenosił na ruch ciała.

Dążenie człowieka do wolności znajduje swe chwilowe urzeczywistnienie w automobilu. On na automobilu czuje się wolnym od zewnętrznych więzów, niczem nie skrupowanym; może z szybkością strząły uciec z nużącej atmosfery wielkomiejskiej na łono zawsze ożywczej i zawsze pokrzepiającej natury.

Wielkomieszczuch, obracający się zawsze wśród sztucznych podniet w ciasnej sferze życia salonowego, kawiarnianego, kantorowego lub biurowego, spotyka się dzięki automobilowi w swej podróży wśród gór i lasów z nowemi wrażeniami, z sensacją innego le-

pszego naturalnego świata co na cały jego system nerwowy najkorzystniej oddziaływa.

Otoczenie wspaniałych widoków, przesuwających się przed jego oczyma, ożywiająca siła wiatru, napędniającego powietrzem płuca, udzielając sercu rytmicznego pulsu, wszystko to oddziaływa na automobilistę odświeżająco i odmładzająco. Wszystkie te nowe wrażenia, uczą go patrzeć, oddychać i więcej jeszcze niż to — milczeć. Nie mówi się wiele w automobili. Myśli utożsamiają się z otoczeniem. W sobie samym zatopionym, jest się tak zajęтым odbieraniem coraz to nowych wrażeń, tak że niema się ani czasu ani ochoty udzielać towarzyszom swych wrażeń i mimowoli zapada się w czujne milczenie.

Kto raz zakosztował rozkoszy szybkiego ruchu na świeżem powietrzu — jakiej automobil używa — ten nie tak rychło z tego rezygnuje.

Najlepszym dowodem, że jazda automobilem musi budzić nader rozkoszne wrażenia jest udział kobiet w tym sporcie. Ponoszą najdotkliwsze ofiary, narażają się na niewygody i co więcej na utratę pięknej cery, a jednak namiętnie oddają się temu sportowi. Zamaskowane, okryte gęstym welonem gatunku Tussor, oczy zakryte olbrzymimi okularami, wyglądają jak sowy, jak jakieś widma, pozbawione wszelkiego wdzięku.

Nowoczesny ideał szczęścia zdaje się na tem polegać, aby można było swe miejsce pobytu zamieniać często, łatwo i szybko. Szczególniejszym sposobem najbardziej żądne są pośpiechu i rzeczywiście śpieszą się te sfery, które w rzeczywistości nie mają nic do roboty i próżnują. Bezczynni, przez los obdarczeni, będący istotnie panami swego czasu — najbardziej się śpieszą. Automobil zapewnia wolność ruchu i wszystkie drogi stoją mu otworem (nb. dobre drogi) i można odjechać i przyjechać kiedy się chce; nie jest się zamkniętym więźniem w coupé kolejowem, z którego przez otwarte okna wagonu można mieć wrażenie o całości krajobrazu, lecz nigdy nie można widzieć szczegółów, a te właśnie mają największy urok w podróży.

Szybkość jazdy automobilem nie liczy się z żadnymi starymi regułami powozów. Automobilista nie wie co to uważać na skręcie, zwalniać z góry, hamować; w szalonym tempie przesadza góry i doliny, skręca na zawrotach i pędzi w dal. Pędząc z góry na dół automobil osiąga maximum swej szybkości, a wszelkie rekordy zapisywano zawsze dotąd na pochylej równi. Bojaźliwego zatrzymywania się przy spotkaniu z innymi pojazdami nie zna zręczny chauffeur: on oblicza odległość naprzód i przepędza obok i śmiała szybkość wyprowadzi go łatwiej z tłumu powozów, niż najuważniejsze wahanie się.

Oczywiście, że w obec rozwoju tego sportu, automobil wyprze konie, chauffeur pobije jeźdźca.

Koleje, parowce, tramwaje, wszystko to są kolektywistyczne, wspólne środki przewozowe, rower i autobus są indywidualnymi.

Ubiegły wiek XIX był wiekiem kolei żelaznych

i żelaznych parowców, dwudziesty wiek zapowiada, że będzie wiekiem automobilu i żeglugi nadpowietrznej.

Szybkością 40 kilometrów na godzinę osiąga automobil swój cel dostarczenia człowiekowi środka szybkiego i przyjemnego podróżowania.

Przy niższej szybkości chauffeur jeździ do roli doróżkarza, przy wyższej szybkości do 100 kilometrów na godzinę, zmienia się w sport, polegający na szale szybkości.

Maeterlinck w polocie swej fantazji, tak opisuje jazdę automobilem.

„Chętny i posłuszny jest ten potwór w mym ręku; chcę spróbować mocy jego tajemniczych sił i dotykam zaczarowaną sprężynę. Słucha mnie. Nagle ucichła. Całe jego życie zamiera. I już niczem innem nie jest, jak olbrzymim, martwym, stalowym aparatem.

Złazę i staram się martwe ciało przywołać do życia.

Kilka pokręceń korbą, zaczarowany koń budzi się, wstrząsa, uderza o ziemię, głośno warczą jego koła, rusza się z miejsca, szybko idzie naprzód, szybciej i jeszcze szybciej pędzi w szalonym rozmachu. Świat cały z drogi; mam uczucie, że nie ja, lecz droga goni mnie. Idzie naprzeciw mnie, naprzód lekkim ruchem, w takt uderzeń kół, później w coraz szaleńszym pośpiechu rzuca się na mnie i toczy się pod moim wozem, jak potok górski, uderzając swą pianą, zalewając falą, olśniewając iskrami.

Teraz droga zapada się w głębie, a czarodziejski aparat idzie przed nią naprzód. Drzewa, które od wielu lat spokojną drogę ozdabiały, teraz boją się napadu, uciekają, zbliżając ku sobie swe zielone głowy, gromadzą się, jakżeby chciały zatamować drogę, nagle wyrosłemu fantomowi.

Lecz potwór nie zwraca na nie uwagi, więc nowym strachem przejęte uciekają w tył, rozbiegają się, powracają bez tchu napowrót do swych stuletnich siedzib i z rozkoszą słuchają tajemniczych skarg „przestrzeni“, które swej zaciętej zawsze przezwyższanej teraz jednak zwycięskiej nieprzyjaciółce „szybkości“ wśród okrzyków zdumienia głośno bije brawa!

Przepych lubiąca „przestrzeń“ w zielonym stroju pól, ze złotym woalem pustyni, okryta niebieskim płaszczem oceanu, mając ponadtem wszystkiem ognio-we niebo i złote gwiazdy, dotąd tryumfująco panowała, rządy niepodzielnie sprawując, aż dziewiętnasty wiek rzucił jej rękawicę. Walczyła z nim na rękę, twarz w twarz, potykała się przeciw jego olbrzymom-potworom, przeciw statkom parowym na morzach, przeciw lokomotywowi i drogom żelaznym po lądach, przeciw automobilom na drogach.

Tymczasem olbrzym-potwór zmniejsza się, zbliża się coraz bardziej do człowieka, staje się coraz bardziej ludzkim, aż wreszcie stanął u progu mieszkania ludzkiego, pełen nieskończonej różnorodności i urody.

Rozpoczyna się panowanie indywidualizmu: roweru i automobilu.

S E P

OPOWIADANIE przez MIKOŁAJA MASASI.

Przekład z włoskiego.

(Ciąg dalszy)

VI.

Pewnego dnia dowiedziano się, że baron postanowił wysłać swoją pupilkę do klasztoru Sakramentek, gdzie były wychowywane wszystkie młode panienki z rodów arystokratycznych.

Wiadomość ta była bardzo nieprzyjemną dla starych górali: oni uwielbiali Blankę, która była poezją ich życia samotnego i dzikiego. Mówili w niewinności ducha:

— Czy jej nie dobrze między nami?... Czego jej tu brakuje? Jaka ona będzie nieszczęśliwa, biedna mała, pomiędzy obcymi, zamknięta w murach klasztoru, ona, przyzwyczajona do przestrzeni, do wonnego powietrza naszych lasów. Nasz pan źle robi.

Lecz najboleśniej odczuł to Sęp; zrazu nie wierzył w odjazd panienki; lecz, pewnego wieczora sierpnowego, kiedy księżyc wschodził jak złota lampa ponad wierchołkami sosen, zbliżył się do dziewczynki siedzącej na tarasie, o kilka kroków od swojej ochmistrzyni. Jak tylko go zobaczyła, zawołała:

— Mój biedny Sępie, ty nie wiesz, że pojedę daleko, daleko...

— Wiem o tem — odpowiedział głosem bezdzwięcznym.

— Nie zapomnisz o mnie, wszak prawda? Jak powrócę na przyszły rok na wakacje, będziemy znów razem chodzili na spacer; będziesz zrywał mi jerzyny dojrzałe, budował domki nad strumieniem i będziemy się znów bawili...

— Tak — wyjąkał z sercem bólem ściśniętem i suchemi oczyma.

— Musisz mi przyrzec, że będziesz bardzo roztropny, nie pójdziesz już polować na dzika, nie będziesz walczył z młodymi bykami, jak to masz zwyczaj.

— Nie jestem kobietą — rzekł z dumnym gestem.

— Chcę też zastać cię mniej dumnym, mniej dzikim. Opiekun obiecał, że każe ci pracować nad książką, gdyż uważa, że jesteś bardzo inteligentny... Jakie to będzie szczęście na przyszłe lato mówić z tobą o rzeczach, których się nauczę i czytać będziemy razem jednakowe książki...

Poruszył głową potakująco; potem głosem pełnym łez, zapytał:

— Czy panienka zabierze z sobą kły dzika, którego zabiłem?

— Nie wiem, czy opiekun pozwoli — rzekła śmiejąc się. — W klasztorze nie pozwalają na grymasy. Ale, dlaczego?

— Zabierz, panienko — rzekł tonem uroczystym. — To cię będzie chronić od złych oczu; będziesz tego potrzebowała, gdyż jesteś piękniejsza, aniżeli anioł rzeźbiony nad twojem łóżkiem...

Zbliżyła się ochmistrzyni, a chłopiec odsunął się, zawstydzony, zmieszany, doznając uczucia bólu nie-

znanego. Jednak, pomimo, że czuł się pociągany siłą nieprzepartą, wstydził się okazać zmartwienie i gorzko żałował słów powiedzianych w wybuchu czułości.

To też cały wieczór siedział w zwykłym swoim kącie, z oczyma utkwionymi w Blankę, która podług zwyczaju przyszła usiąść pomiędzy strażnikami, starymi swoimi przyjaciółmi.

Dwa dni potem wyciągnięto lektykę z wozowni i umieszczono pomiędzy dwa silne muły; przeznaczona była dla Blanki i jej ochmistrzyni.

Strażnicy zbrojni, na koniach, oczekiwali, aż baron dosiedzie swej wierzchówki, osiodłanej, stojącej przed drzwiami.

Mieli oni towarzyszyć dziewczynce do Cosenza, skąd powozem dojedzie aż do Neapolu. Zanim wsiadła do lektyki, patrzyła dookoła; przy drzwiach stał Sęp z głową spuszczoną, z rękami na piersiach skrzyżowanymi, pogrążony w niemej rozpacz.

— Nie przyjdzie pożegnać panienki? — zawołała jego matka, obcierając chustką oczy zapłakane.

Chłopiec posłuchał; postąpił parę kroków i poruszył ustami, chcąc mówić; lecz gardło miał ściśnięte i milczał z bolesnym wyrazem oczu.

— Bądź zdrow, Sęp, pamiętaj coś mi obiecał! A przede wszystkim kochaj swoją mamę i strzeż się przepaści...

Chłopiec nie odpowiedział.

Baron w ubraniu podróżnym wyciągnął rękę do służących, pozostających w domu, a oni całowali ją z szacunkiem. Skoro przyszła kolej na Sępą, baron rzekł:

— Po powrocie pomyśl o tobie, jeżeli będziesz się dobrze sprawował podczas mojej nieobecności.

Dziewczynka wsiadła do lektyki, która ruszyła z miejsca, za nią baron i strażnicy.

Naraz Sęp, który stał nieruchomo, jak skamieniały, zatrząsł się i zaczął biec ścieżką, spadającą w dolinę i podnoszącą się na przeciwne wzgórze.

I długo, długo widziano punkt czarny, posuwający się drogą mułów, skaczący, ukazujący się i nikały, aż do tego czasu, gdy lektyka znikła na horyzoncie.

Sęp powrócił w dwa dni potem, obdarty, zabłocony, zmordowany.

Usiadł na zwykłym swem miejscu przy ogniu i zapadł w głębokie marzenie.

Matka, która odgadywała jego zmartwienie, chciała żeby zjadł cokolwiek, lecz wzruszył tylko ramionami i ze łkaniem odpowiedział:

— Nie jestem głodny.

Od tej chwili już się nie uśmiechał, nie bawił, zrobił się napowrót zły, dziki, uparty. Cały czas przepędzał na błędzeniu wzdłuż strumienia lub pod sosnami, które były świadkami jego zabaw z Blanką, a wieczorem po lekkiej kolacji siadał w swoim kącie, gdzie matka zastawała go nieruchomym, z sze-

roko otwartemi oczyma, jakgdyby patrzył gdzieś w przestrzeń.

— To dziecko do śmierci mnie doprowadzi — jęczała biedna kobieta, która nie wiedziała czemu przypisać takie zapomnienie o sobie.

W miesiąc potem powrócił baron i był przyjęty z wielką radością przez swoją służbę.

Gdy Sęp przyszedł także z powitaniem, baron zdziwił się jego chudości, twarzy zmienionej i smutnej; chłopiec był bosy, włosy rozczochrane spadały mu na oczy, a ubranie było w łachmanach.

— Jak ty źle wyglądasz! — rzekł baron, podczas gdy chłopiec stojąc na środku izby obracał kapelusz w rękach. Jesteś już duży i silny, trzeba być rozsądnym i pomyśleć, żeby coś zrobić. Chcesz, żeby ci powierzył małe stado owiec?

Chłopiec nie odpowiedział, lecz zmieniony wyraz twarzy pokazywał, że propozycja nie przypadła mu do gustu.

Stary pan przypatrywał mu się chwilą i podjął:

— Blanka powiedziała mi, żeś sam nauczył się czytać i że umiesz także trochę pisać.

Usłyszawszy imię dziewczynki, Sęp zadrżał: fala krwi nabiegła mu do twarzy, usta drżeć zaczęły, lecz nie mógł słowa wymówić.

— Chcę się o tem przekonać. Masz, weź to pióro i napisz cokolwiek.

Chłopiec posłuchał i nakreślił z trudnością kilka liter na kawałku papieru.

Blanka, przeczytał baron.

Popatrzył na chłopca, który zapadł znów w obojętność i zrozumiał tajemnicę młodego serca.

Ta mała duszyczka uległa wpływowi piękności, ten syn lasów, urodzony, aby paść w górach stada owiec lub rąbał drzewo, wyszlachetniał przez styczność z naturą arystokratyczną.

Zaledwie dziewczynka oddaliła się, Sęp, w którym natura pierwotna wzięła górę, powrócił do swej dzikości, nie przestawszy tęsknić.

Otóż — rzekł baron — Blanka w nagrodę twoich usług chce, żebym zrobił z ciebie chłopca wykształconego i dobrze wychowanego. Chcesz pójść do kolegium w San Demetrio?

— Żeby się uczyć z tych samych książek, z których się uczy panienka?

— Tak, z tych samych książek.

— Tak, tak, chcę bardzo! — zawołał z oczyma błyszczącemi radością. — Pozostawię w spokoju ptaki, zające i wilki; nie będę więcej zabijał dzików; nie będę żądał od Jana śrutu i prochu do mojego karabinu. Panienka powiedziała mi, że powróci każdego lata, ja także powrócę, a wtedy będą kwiaty w lesie i gniazda na drzewach: zobaczy pan jak potrafię ją zabawić!

Chłopiec ożywał się po dawnemu i zdawał się zupełnie inny; przed oczami jego przesunął się cudowny obraz szczęścia dzieciennego, widział w nim tę śliczną dziewczynkę, która była jego panią, a raczyła być przyjaciółką i która uosabiała dla niego ideał nieziemski prawie.

Nic nie mogło zmniejszyć w nim tego uwielbienia przesądnego, tego uczucia prawie religijnego, które kazało mu uważać Blankę jako istotę wyższą po nad wszystkich.

A młoda jego wyobraźnia, która od pierwszego spotkania żyła w świecie zaczarowanym, pełnym muzyki, kwiatów, blasków nieskończonych, zapadła nagle w smutną rzeczywistość, w samotność lasu — tego lasu, w którym Sęp urodził się jak wilk lub lis, w którym umrze jak wilk lub lis po życiu pełnem trudów. Powrócił tedy do włóczęgi, sercem dręczonym nowym bólem; to też propozycja barona powróciła mu nadzieję.

Blanka pamiętała o nim, chcąc, żeby się uczył w tych szkołach, w których synowie panów uczą się pięknych rzeczy.

Tajemny związek, który łączył go z Blanką, nie zerwał się zatem. Mógł oczekiwać powrotu dni szczęśliwych...

Pewnego poranku, w nowym ubraniu, uszytem przez matkę, szczęśliwy jak król, chłopiec odjechał w towarzystwie starego Jana do kolegium w San Demetrio, gdzie rodziny dostatnie wychowywały swoje dzieci.

Zamek opustoszał, stał się napowrót cichy i melancholijny.

Baron odbierał od czasu do czasu bileciki czułe od Blanki i listy od Sępa; te ostatnie pisane z trudnością, ręką niewprawną; lecz niedługo potem chłopiec zrobił postępy i listy stały się poprawniejsze.

Zbliżał się czas wakacji i baron choć pragnął gorąco zobaczyć swoją dziewczynkę, której zawdzięczał najszcześniejsze dni swego życia samotnego, bał się narażać ją na długą i niebezpieczną podróż z Neapolu do Kalabrii. Sępa pozostawiono także w kolegium, gdzie matka często go odwiedzała razem ze starym Janem, który kochał chłopca jak własnego syna.

VII.

...Ośm lat upłynęło jednostajnie, gdy baron postanowił sprowadzić pupilkę, której edukacja była już skończona.

Pomimo słabego zdrowia baron wybrał się sam po Blankę.

Przed wyjazdem kazał urządzić bogato apartament, który miała zajmować ze swoją pokojową i panną do towarzystwa. chciał bowiem, żeby nic nie brakowało dziedzicze wielkiego imienia i wielkiej fortuny.

Przed wyjazdem pomyślał także o Sepie, który zrobił się, jak mówiła jego matka, prosty jak kolumna, piękny jak św. Michał, mądry jak pan szlachetny.

Baron zamierzał wybadać go po powrocie, dowiedzieć się, czy chciał uczyć się dalej, czy zostać księdzem lub administratorem jego dóbr, gdyż dzierżawca zachodził w lata i trzeba było pomyśleć, aby mu dać następcę.

— Z niego będzie pierwszorzędnym dzierżawca — mówił stary Jan z przekonaniem. — Nauczyciele opowiadali o nim cuda, a odwaga jego i siła będą postrachem dla złodziei i rozbójników.

W miesiąc potem baron zawiadomił, iż za kilka dni powróci razem z panną Blanką; służba zabrała się do porządkowania zamku od piwnic do strychu; Franciszkowa, matka Sępa i Jan zamiatali podwórze jakgdyby to była posadzka w kościele i zdobili je festonami z zieleni.

(C. d. n.)